

Aynurə Əliyeva

(əvvəli ötən saylarımızda)

Dəfn üçün xərclənməsi lazım gələn vəsaiti müsəlmanlar (azərbaycanlılar) arasında savad yayan cəmiyyətə verin. Bu mənim başı bəlalər çəkmiş xalqım üçün daha faydalı olardı..."

Həsən bəy Zərdabının fikirləri:

"Hər kəsi çağırıram, gəlməyir, göstərirəm, görməyir, deyirəm, qanmır. Axırda gördüm ki, onları haraylayıb çağırmaqdan, onlara deməkdən başqa bir qeyri əlac yoxdur. Olmaz ki, mənim sözümlü eşidənlərdən heç biri qanan olmasın! Necə ki, bir bulağın suyunun altına nə qədər bərk daş qoysan, bir neçə ildən sonra o su tökülməkdən o bərk daş mürur ilə əriyib deyilir, habelə söz də, ələxsusus, doğru söz mürur ilə qanmazın başını dəşib onun beyninə əsər edir."

"Dünyada hər qəzeti beş, ya on adam inşa edir. Onu çap edən, hərflərini düzən, qələtlərini düzən başqa bir kəslər olur. Amma bu işlərin hamısını gərək mən özüm görüm. Ey biza diqqət edənələr, bu qəzetin kəsirini görəndə gülməyin. Gülmək yeri deyil. Sizağlayın ki, bizim müsəlmanların bircə qəzetini belə basdırmağa adam yoxdur."

"Ey elm təhsil edən cavanlarımız! Doğrudur, bizim vətən qaradışlarımız ilə üns tutmaq çətin-dir, siz danışıdığınızı onlar başa düşməyib əfəlinizi şəriətə namüvafiq hesab edib, sizə kafir deyib-cinəcəklər. Pəs ləzzəti-dünyaya tamah etməyib, öz qaradışlarınızı əməli-xeyrə vadar edin, qoy şüaralar sizi həcv etsin, mollalar lənət oxusun, əvəmünnas daşa bassın, siz millət üçün zəhmət çəkirsiniz və bişək gələcəkdə millətin gözü açılarda sizi şəhid hesab edib, sizə rəhmət oxuyacaq."

"Dünyada hər şey hərəkət edir və daim dəyişir..." "Xalq maarifi uğrunda mübarizə edin,

əzmkarlığınızı və iradəinizi göstərin ki, arzu adlandırdığınız şeyə çatasınız."

"Millət, dövlət qeyrəti çəkən qardaşlar gərək xəyalət və qəvaidi-mövhuməni kənara qoyub, bəcarət və qüvvə sahibləri aleti-tə-

sənin qədrini bilər. Bunun üçün, əvvəlcə, xalqın etimadını qazanmaq lazımdır."

"Hər vilayətin qəzetəsi gərək ol vilayətin ayinəsi olsun".

Azərbaycan xalqının mədəniyyət tarixinə görkəmli şəxsiyyət ki-

mişdu və bunun üçün maarifi əsas vasitə seçmişdi. Mövhumat və orta əsr geriliyinin hökm sürdüyü, xalqımızın çəhalət və zülmət içərisində boğulduğu bir dövrdə Zərdabi ilk maarif məşəli-ni yandıranlardan biri olmuş və

dabi öz qızgın maarifçilik fəaliyyətini davam etdirmişdir. O, "Ziya", ("Ziyayi-Qafqaz"), Tiflisdə çıxan "Qafqaz", "Novoye obozreniye", Bakıda nəşr olunan "Kaspi" və başqa qəzetlərə müntəzəmsürətdə məqalələr yazaraq, bir t-

Azərbaycan mətbuatının məşəli - Zərdabi

rəfdən kəndliləri "zəli kimi soran" qolçomaqları, kəndxudaları, kəndlilərin avamlığından istifadə edib onları aldadan və amansız sürətdə istismar edən mollaları, müridləri, şeyxləri, rüşvətxor çar məmurlarını və başqa çəhalətpərəstləri özünə məxsus bir cəsərtlə ifşa etmiş, digər tərəfdən kəndlilərə öz hüquqlarını başa düşməyə, hər cür zülmə müti qul kimi dözməməyə, istismarçılığa qarşı müqavimət göstərməyə çağırılmışdır.

H.Zərdabının dünyagörüşünün xarakteri, onun ideya irsi, ictimai fikir, təbiətşünaslıq sahəsindəki xidmətləri, çoxcəhətli əməli fəaliyyəti haqqında geniş danışmaq mümkündür. Lakin mən onun bu gün belə öz təravətini itirməyən vətənpərvərlik ideyaları barədə bir neçə söz demək istərdim. Zərdabi öz vətəninə, öz xalqını tükənməz bir məhəbbətlə

"Hər vilayətin qəzetəsi gərək ol vilayətin ayinəsi olsun"

rəqqiyyət və məktəbxanalar bina edib, maşın və ustalar gətirib, ətraflı qaideyi-ülum ilə tərbiyyət etsinlər, ta kəm-kəm xalq bixəbər olub, öz məəşəi əbdanlarına lazım olan işləri əmələ gətirsinlər."

"Bizim cənnətin bir guşəsinə oxşayan vətənimizin dağları, çayları, xoş abu-havası və hər bir cəhətdən səfəli və dilgüşa olmağı, onun az zəhmətlə bol məhsul götürən əhalisini çuşa getirir."

"Əlhəq bizim zamanədə elm-siz qalan millət murur ilə öpuç olmağı məlum və aşikardır."

"Əqil və elm ilə insan tamam dünyanı təsərrüf edə bilər."

"Sən xalq üçün işlə, xalq da

mi daxil olan Həsən bəy Zərdabi 40 ildən artıq bir dövr ərzində öz xalqının səadəti və tərəqqisi uğrunda yorulmaq bilmədən əzmlə mübarizə aparmışdır. Hayatının mənasını xalqın səadətində uğrunda mübarizədə görən Zərdabi zəngin və çoxcəhətli həyat yolu keçmişdir.

Bu böyük mübarizə elm fədaisi öz qarşısında Azərbaycan xalqını çəhalət və avamlıqdan xilas etmək kimi nəcib bir məqsəd qoy-

muşdu və bunun üçün maarifi əsas vasitə seçmişdi. Mövhumat və orta əsr geriliyinin hökm sürdüyü, xalqımızın çəhalət və zülmət içərisində boğulduğu bir dövrdə Zərdabi ilk maarif məşəli-ni yandıranlardan biri olmuş və

sevən ictimai xadim idi. O, bütün ziyalıların, həqiqi vətənpərvərlərin əsas vəzifəsini xalqı qəflət yuxusundan oyatmaqda, elmi, maarifi xalq arasında geniş yaymaqda görürdü.

O, gənclərə müraciət edərək onları vətəninə, xalqın səadətində və maariflənməsində uğrunda mübarizə aparmağa və bu işdə heç kəsdən qorxmamağa, hər cür çətinliyə sinə gərməyə çağırırdı. Vətənpərvərlik ideyaları Zərdabının əsərlərinin ana xəttini təşkil edir. O, xalqın, vətənin səadətində uğrunda mübarizəni ən yüksək əxlaqi vəzifə səviyyəsinə qaldırmış və onu əxlaqi hərəkətinin meyarı kimi qiymətləndirmişdir. Onun nəzərində vətəni sevməyə, vətəni tərəqqisi ilə maraqlanmayan adamları, sözlün əsil mənasında insan hesab etmək olmaz. Eyni zamanda Zərdabının əsərlərində vətənpərvərlik sadəcə olaraq vətəni və xalqı sevməklə məhdud edilmir. Zərdabının vətənpərvərliyi mücərrəd vətənpərvərlik olmayıb, əməli fəaliyyətlə bilavasitə bağlı olan vətənpərvərlikdir. Zərdabi həqiqi vətənpərvərliyi saxta, yalançı vətənpərvərlikdən ayırmağı təkidlə tələb etmişdir. Onun nəzərində vətənpərvərlik yalnız "boğazdan yuxarı" dildə vətəni sevməkdən ibarət olmayıb, insana daxilən xas olan həqiqi vətənpərvərlik olmalıdır. Zərdabının şərhində vətəni məhəbbət, onun tərəqqisi uğrunda mübarizə təmənnəsiz olmalıdır. Sözdə vətənpərvərlikdən, milləti, xalqı sevmədən dem vurub, lazım gələndə öz şəxsi mənfəəti üçün xalqın mənfəətini qurban verənləri Zərdabi ən alçaq xainlər adlandırmışdır.

(ardı gələn sayımızda)

Görkəmli şəxsiyyətlərin Həsən bəy Zərdabi və onun təsis etdiyi "Əkinçi" qəzeti haqqında söylədikləri:

"Milli mətbuatımızın yaranmasında görkəmli ziyalı, ictimai xadim, nasir Həsən bəy Zərdabının misilsiz xidmətləri olmuşdur. Onun minbir əzablarına qatlaşıb çap etdiyi "Əkinçi" qəzeti Azərbaycanda ana dilində mətbuatın əsasını qoymuşdur."

Heydər Əliyev,
Ulu öndər

Azərbaycan mədəni-ictimai fikirtarixinin görkəmli şəxsiyyətlərindən biri, milli mətbuatımızın banisi Həsən bəy Zərdabının zəngin irsi bu günkü və gələcək nəsillərin azərbaycançılıq məfkərəsinə sədaqət ruhunda formalaşmaları baxımından müstəsna əhəmiyyətə malikdir.

İlham Əliyev,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Azərbaycan ziyalılarının çoxunun özünə "mənavi ata" saydığı Zərdabıbu gün də sıramızdadır.

M.Ə.Sabir,
şair

Sizin qəzetinizin əsas məziyyətlərindən biri ifadənin gözəlliyi, ibarələrin zərifliyi və aydınlığı, orfoqrafyanın düzgünlüyü olmalıdır. Çünki, sizin qəzetiniz, başqa məqalələrlə yanaşı, Azərbaycan yazıcısının düzgün olmayan ifadələrdən təmizləməyə çalışmalı, bu dildə yazan bütün adamlar üçün nümunə olmalıdır.

M.F. Axundov,
dramaturq

"Əkinçi" maarifpərvər, demokratik görüşlərinəyılımsı və yeni ictimai əlaqələrinin yaranması uğrunda ardıcıl surətdə mübarizə edirdi.

Mirzə İbrahimov,
Xalq yazıçısı

Aləmi-islam bir qaranlıq içərisində qaldığı zaman bu adam əlinə meşəl alıb qaranlığı işıqlandırmağa çalışmışdır. O meşəl nə idi? Əvvəlinci mətbu kəlam idi.

Əli bəy Hüseynzadə,
filosof, ədəbiyyat tənqidçisi

Bəzən düşünürəm ki, Həsən bəyin qismətinə həqiqətən, çox qərribə, qərribə olduğu qəddər şərəfli və şərəfli olduğu qəddər də əzablı bir tale payı düşüb.

Jalal Əliyeva,
professor

Azərbaycanda sənaye və ticarəti, xüsusən kənd təsərrüfatını inkişaf etdirmək Zərdabının əsas məqsədlərindən biri olmuşdur. Onun "Əkinçi" qəzetinin demək olar ki, bütün nömrələrində kənd təsərrüfatı elmlərinə dair yazdığı qiymətli məqalələr də bu məqsədə xidmət etmişdir.

Məmmədçəfər Cəfərov,
akademik

Azərbaycan mədəniyyəti tarixində ədəbi-bədii əsərlərin milli mətbuat səhifələrində ilk dəfə nəşri "Əkinçi" qəzeti ilə başlanır.

Adil Abdullayev,
Əməkdar mədəniyyət işçisi